

**ПРЕДСТАВА ВАН КОНКУРЕНЦИЈЕ – ФЕСТИВАЛСКА ПРЕМИЈЕРА
МИЛЕНА БОГАВАЦ, ОЛГА ДИМИТРИЈЕВИЋ, ТИЈАНА ГРУМИЋ,
ВЕДРАНА БОЖИНОВИЋ, ВЕДРАНА КЛЕПИЦА**

МИЛЕВА

**ФОНДАЦИЈА „НОВИ САД – ЕВРОПСКА
ПРЕСТОНИЦА КУЛТУРЕ“ / НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ
СОМБОР / СТЕРИЈИНО ПОЗОРЈЕ
ЧЕТВРТАК, 26. МАЈ**

**NON-COMPETITIVE PERFORMANCE – FESTIVAL PREMIERE
MILENA BOGAVAC, OGLA DIMITRIJEVIĆ, TIJANA GRUMIĆ,
VEDRANA BOŽINOVIĆ, VEDRANA KLEPICA**

MILEVA

**FOUNDATION “NOVI SAD - EUROPEAN CAPITAL OF
CULTURE” / NATIONAL THEATRE SOMBOR
/ STERIJINO POZORJE
THURSDAY, 26TH MAY**

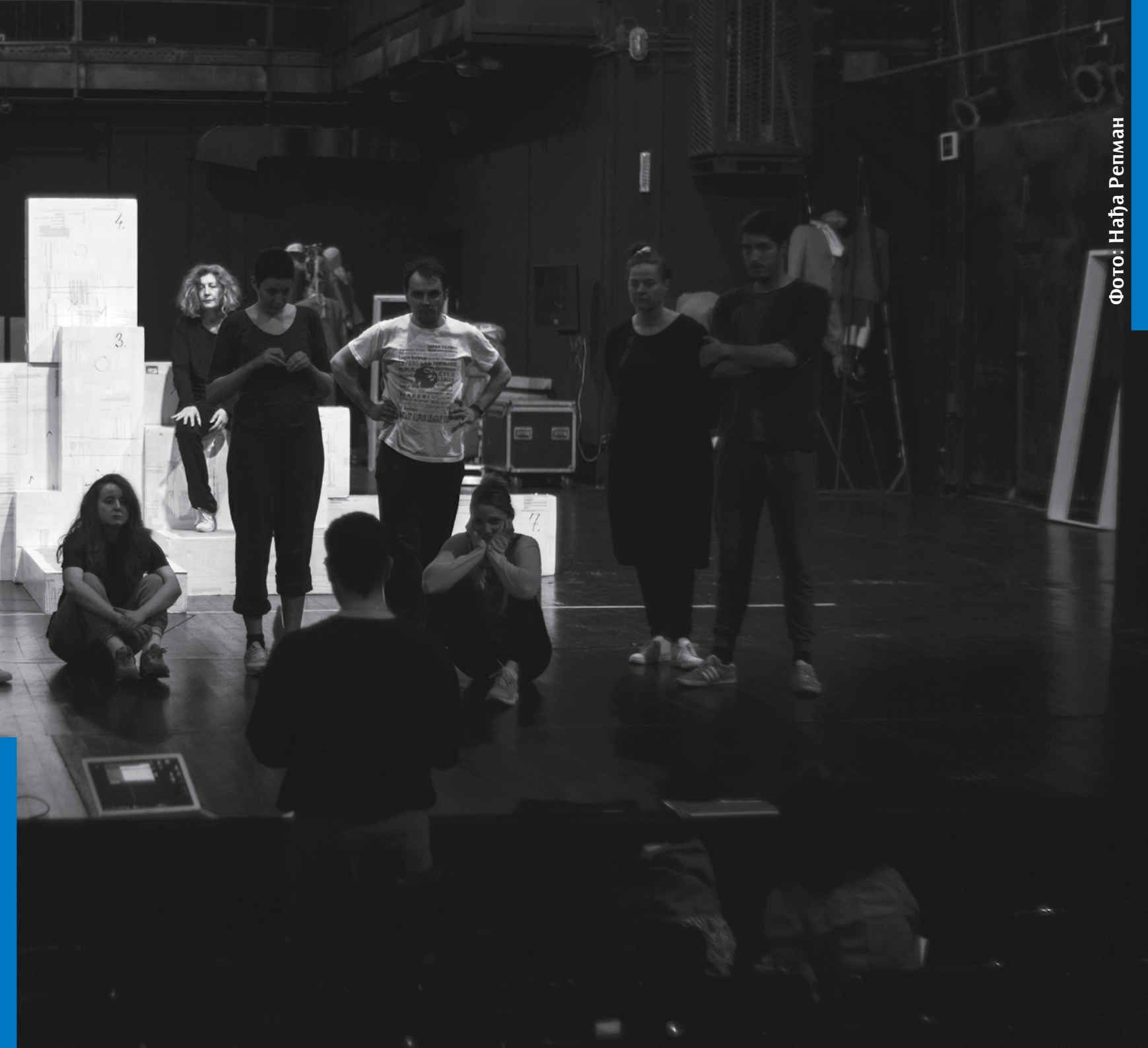

Фото: Нађа Репман

Редитељка: АНИЦА ТОМИЋ	Direction: ANICA TOMIĆ
Ауторка адаптације и драматуршкиња: ЈЕЛЕНА КОВАЧИЋ	Adaptation and Dramaturge: JELENA KOVAČIĆ
Сценограф: ИГОР ВАСИЉЕВ	Set design: IGOR VASILJEV
Костимографкиња: ДРИНА КРЛИЋ	Costume design: DRINA KRLIĆ
Композитор: НЕНАД КОВАЧИЋ	Composer: NENAD KOVAČIĆ
Видео рад: ФИЛИП МИКИЋ	Video installation: FILIP MIKIĆ
Сценски покрет: ИГОР КОРУГА	Stage movement: IGOR KORUGA

Улоге: Cast:

АНА РУДАКИЈЕВИЋ	ANA RUDAKIJEVIĆ
ОЛГИЦА НЕСТОРОВИЋ	OLGICA NESTORVIĆ
ПЕРО СТОЈАНЧЕВИЋ	PERO STOJANČEVIĆ
ЛЕА ЈЕВТИЋ	LEA JEVTIĆ
СТЕФАН БЕРОЊА	STEFAN BERONJA
НЕМАЊА БАКИЋ	NEMANJA BAKIĆ
СОФИЈА МИЈАТОВИЋ	SOFIJA MIJATOVIĆ
БИЉАНА КЕСКЕНОВИЋ	BILJANA KESKENOVIĆ
СРЂАН АЛЕКСИЋ	SRĐAN ALEKSIĆ
БОГОМИР ЂОРЂЕВИЋ	BOGOMIR ĐORĐEVIĆ
ИВАНА В. ЈОВАНОВИЋ	IVANA V. JOVANOVIĆ
ДАНИЦА ГРУБАЧКИ	DANICA GRUBAČKI
МИЛИЈАНА МАКЕВИЋ МИРКОВ	MILIJANA MAKEVIĆ MIRKOVIĆ
НИКОЛА КНЕЖЕВИЋ	NIKOLA KNEŽEVIĆ

Фотографије са проба представе: НАЂА РЕПМАН Rehearsal photo: NAĐA REPMAN

*Због употребе стробоскопа представа се не препоручује гледаоцима који болују од епилепсије.

РЕЧ ДРАМАТУРШКИЊЕ

У свом тексту *Милева у Санџијају* Олга Димитријевић пише о Арахни, лидијској ткаљи уписаној негдје на маргинама грчке митологије. Арахна се усудила изазвати божицу Атenu на најтежање у ткању. Саткала је причу о пустоловинама богова, „али њено дјело није било у складу с доминацијом и хегемонијом над знањем“¹ које су ти исти богови прописали. Њена провокативна креативност која их је приказивала са свим њиховим слабостима и страстима, морала је бити кажњена. Божица Атена растргала је њено ткање и претворила ју у паука – паука који вјечно тка. „Мит о Арахни говори о женском непристајању на наметнута правила, на постајање женом каквом други хоће да нас виде. Арахна ствара и ми стварамо, плетемо мреже и нити, ткамо, веземо и уписујемо своје текстове и своје приче, своје поруке, своје песме и своје визије света.“² Управо на трагу те мисли настала је адаптација наше представе. Она постоји као ткање различитих текстова, различитих драмских гласова који се међусобно испреплићу, надопуњују, умрежавају и стварају нови текст – текст представе. Проналажење животне поезије у законима физике Тијане Грумић, одлучност и провокативност Ведране Божиновић, снага и емоционалност Милене Богавац, борбеност и аналитичност Олге Димитријевић, сатиричност и проницљивост Ведране Клепице повезују се у причу о једној Милеви или више њих, које постоје истовремено и све имају своју истину – попут калеидоскопа који зрцали све оно што о Милеви и њеном трагичном животу знамо или барем мислимо да знамо. Зато питање тко је била Милева Марић и даље остаје отворено. Да ли је икада жељела постати хероином или је њено херојство потребно само нама? Гдје се све налази њена туга и је ли уопће имала шансу да је избјегне? Што јој је донијела љубав према Ајнштајну, љубав која „увек непоуздано на живот примењује сва наша сазнања о свету“³? Зашто јој је наука, без обзира на њен велики математички талент, ипак остала затворена? И гдје се заправо у њеној причи

¹ Олга Димитријевић

² Олга Димитријевић

³ Тијана Грумић

налазимо ми? Знамо ли препознати насиље у нашим животима као што га препознајемо у Милевином? Јесмо ли успјели превазићи патријархални контекст који је Милеву коштао живота или се тек декларативно кунемо у равноправност ослобођену било којег облика агресије?

У нашој представи пролазећи кроз то ткање текстова Милева Марић тражи своју преминулу кћерку Љубицу, док ми тражимо управо Милеву Марић. Тражимо причу коју никада није успјела испричати јер јој нитко то није дозволио и питамо се постоји ли начин да сазнамо или барем осјетимо што би она заправо хтјела да се о њој говори, мисли, пише, игра, постоји ли начин да ју разумијемо онкрај расправа о томе је ли или није била коауторица теорије релативитета, расправа које се исцрпљују у тражењу јачих аргумената – док једни говоре да се у Милевином случају не ради о „математичкој егзактности, него о социолошкој анализи“⁴, други тврде да без доказа „остају само пресумпције и слутње које су трн у оку сваког знанственика“⁵, а трећи се куну да је била „симбол жртвовања и пожртвованости, неправде, достојанства у патњи и забораву“.⁶

Негдје с друге стране свих аргумената настаје наша прича о Милеви, а „питање причања прича, питање је тога ко има право да говори. Милева то право није имала, ми га имамо.“⁷ Имамо право да проговоримо. У њено име и у име свих дјевојчица, дјевојака и жена које то право нису имале или га још увијек немају. Да проговоримо о непристајању на насиље, патријархат, омаловажавања, манипулацију, ушткавање, на прешућивање, јер негдје дубоко у себи вјерујемо да ни Милева не би пристала, да је само знала да може не пристати. „Поштована госпођо Марић, ми вам се нећемо шлихтати. Нећемо вам се шлихтати пре свега зато што вас поштујемо. Ми вам говоримо све како јесте“.⁸ Или ћемо барем то покушати.

Јелена Ковачић, драматуршкиња

⁴ Ведрана Клепица

⁵ Ведрана Клепица

⁶ Ведрана Божиновић

⁷ Олга Димитријевић

⁸ Милена Богавац

РЕДИТЕЉКА

Милева Марић, жена је коју је повијест заобишла, тихо и скромно у осами, заборављена, без обиљежја и посвете која је дошла прекасно. Била је прва жена генијалног ума Алберта Ајнштајна, неки кажу једнако заслужна за теорију релативности као и он. Но правих доказа нема. Није докторирала јер су је мајчинство, губитак прворођене дјевојчице, а затим касније и једно болесно дијете, затворили у тихи и нијеми свијет трпње. Као дјевојчици отац јој је давао подршку у наукама, јер је показивала знакове сјајног математичког ума, али није ју подржао и онда кад је ванбрачно затрудњела. Тада се малограђански, провинцијски патријархални ум успротивио. Њено тијело је постало власништво мужа, обитељи, сусједа и властитих синова. У том женском тихом свијету живјела је сама са својом патњом, без могућности да се ослони на друге. Јер их није било. Ова представа женска је посвета Милеви и њеном гласу који јој је одузет, али и побуна против предрасуда које су се везивале уз њу. Размишљајући о њој одмах сам видјела слику једне жене која би данас била снажна и моћна, која би свој глас дала свим женама и заступала њихова права. Кад смо добиле текстове једних од најснажнијих ауторица регије, покушале смо исписати причу која ће Милеви дати једно ново значење, која ће преиспитати њену патњу, њене жеље, али која ће се обратити и нама који ју третирамо као својину и скривамо се иза њеног имена као да је наше, хвалећи се њоме како бисмо себи дали на важности. Једна од мени важних сцена је она у којој Милева тражи своју дјевојчицу, сцена у којој живи онај очај немогућности схваћања смрти као такве јер смрт је само претворба енергије у нешто друго. Тај сомнамбулни подсвјесни страх појављује се у сновима готово сваке мајке.

Ова представа посвета је и свим женама које су закинуле своје каријере како би одржале форму и дужност добре и брижне мајке, но највише је посвета свим оним женама које су и данас невидљиве и над којима се врши приватно, али и институционално насиље – без права на глас.

Представа је ово и о нама, нашем цинизму, иронији, али и покушају разумијевања другог. Јер ...*шам се дефинише као недостижањак свјетлости. Мрак се дефинише као простор у којем свјетла никада није било* (Ведрана Божиновић), уз фокусирање и освјетљавање Милеве покушавамо освијетлити и један други кут заборављене повијести.

АНИЦА ТОМИЋ

Хрватска позоришна редитељка. Дипломирала је компаративну књижевност и кроатистику на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу и позоришну режију и радиофонију на Академији драмске умјетности у Загребу. Доценткиња је глуме на АУКОСУ. Била је стипендисткиња на *Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten* (Амстердам), потом *Indiana University of Pennsylvania* (одсек режије), те стипендисткиња *Kultur Kontakt Austria — Writers in Residence* у Бечу. Оснивачица је аматерске позоришне трупе *Theatre de femmes*, једне од најзначајнијих група алтернативе деведесетих у Хрватској, која је деловала од 1995. до 2003. Режира бројне драмске представе, као и ауторске пројекте у хрватским и иностраним позориштима. Режира културна догађања (*Евројски дан ојере*, *Дан отвореној шри*, *Бијеле ноћи*, *Фестивал свјетла*). Ради као позоришни педагог и ментор. Редовно сарађује с драматуршкињом Јеленом Ковачић. Уз актуелизације класичних комада које

реиспикује, ради и ауторске пројекте у сарадњи с Јеленом Ковачић, који су уско повезани са социјално маргинализованим појединцима, групама, као и са позицијом жене. У представама преиспитује разне репресивне апарате који се спроводе над маргинализованим групама, проговара о различитим проблемима који су одраз дубоких друштвено-економско-политички искривљених принципа који резултирају фрустрацијом, нетолеранцијом, страхом, ксенофобијом, вршњачким насиљем, мизогинијом. Ангажована је у борби за женска, дечја, људска права. Једна је од саоснивачица иницијативе #СПАСИМЕ, која уводи тему породичног насиља у јавни простор.

Вишеструка је добитница бројних националних и међународних награда за режију: Награда хрватског глумишта, Марула, Награда Мали Марулић, Награда Assitej, Награда Златна Жар птица, Награда „Вељко Маричић“, Гран При Италија, Награда „Јурислав Коренић“...

Представа *Хошел Зајорје* која је гостовала на прошлогодишњем Стеријином позорју, добитница је свих главних националних награда за 2021/22.

Нови Сад – Европска престоница културе

ПРОГРАМСКИ ЛУК ХЕРОИНЕ

МОЋ ЖЕНСКОГ СТВАРАЛАШТВА

„Уметнички концепт пројекта 'Нови Сад – Европска престоница културе' заснива се на европским вредностима као што су људска права, мултикултуралност, интеркултурни дијалог, еколошка свест, мировне политике, а феминизам их у свом деловању све обухвата.“

Представљањем женске културе, уметности и стваралаштва и преиспитивањем женског историјског наслеђа, стварамо родно равноправније друштво.

Хероине су посвећене нашим најважнијим научницама, уметницама, добротворкама, активисткињама и другим женама које су мењале свет. Милева Марић Ајнштајн, Марија Трандафил, Милица Стојадиновић Српкиња, Милица Томић, само су неке од важних фигура националне историје и културе које су инспирисале изложбе, представе, концерте и друге догађаје током овог програмског лука.

За историју Новог Сада и оно што је овај град данас жене су имале кључне улоге. Баш зато се програмски лук Хероине бави женским стваралаштвом, подстицањем и промовисањем женске културе, уметности и стваралаштва. Овај лук промовише женско историјско наслеђе зарад равноправнијег друштва.

WORD OF THE DRAMATURGE

In her piece *Mileva in Santiago*, Olga Dimitrijević writes about Arachne, a Lydian weaver, who was a part of the Greek mythology margin. She challenged Athena to a weaving contest. She created a story about the adventures of the gods, “but her work was not in accordance with the dominance and hegemony over knowledge”¹, prescribed by the same gods.

¹ Olga Dimitrijević

Her provocative creativity, which portrayed gods with all their weaknesses and passions, had to be punished. The goddess Athena tore her tapestry and turned her into a spider – a spider that weaves forever. “The myth of Arachne speaks of a woman’s disagreement with the imposed rules, of becoming a woman as others want to see us. Arachne creates and we create, weave nets and threads, weave, embroider and write our texts and our stories, our messages, our songs and our visions of the world.”² Following that thought, we created this play. It exists as a weaving of different texts, and different dramatic voices that intertwine, complement, network, and form a new text – the text of the play. Finding life poetry in the laws of physics by Tijana Grumić, the determination and provocation of Vedrana Božinović, the strength and emotionality of Milena Bogavac, the combativeness and analyticalness of Olga Dimitrijević, and the satire and insight of Vedrana Klepica are connected in the story of one or more Mileva, who exist simultaneously and they all have their truth – like a kaleidoscope that mirrors everything we know or at least think we know about Mileva and her tragic life. That is why the question of who Mileva Marić was remains open. Has she ever wanted to become a heroine, or are we the only ones who need her heroism? Where is all her grief and did she even have a chance to avoid it? What brought her love for Einstein, a love that “always unreliably applies all our knowledge of the world to life”³? Why did science, despite her great mathematical talent, remain forbidden to her? And where exactly are we in her story? Do we know how to recognize the violence in our lives as we recognize it in Mileva’s? Have we managed to overcome the patriarchal context that cost Mileva his life, or are we just declaratively swearing to equality free from any form of aggression?

In our play, going through that weaving of texts, Mileva Marić is looking for her deceased daughter Ljubica, while we are looking for Mileva Marić. We are looking for a story that she never managed to tell because no one allowed her to do that, and we wonder if there is a way to find out or at least feel what she would like to be said, perceived, written, and played about her if there is a way to understand her beyond the question whether or not she co-authored the theory of relativity. This is a debate that is exhausted in the search for stronger arguments – while some say that Mileva’s case is not about “mathematical exactness, but about sociological analysis”⁴, others

² Olga Dimitrijević

³ Tijana Grumić

⁴ Vedrana Klepica

argue that without evidence we have “nothing but presumptions and forebodings that are troubling every scientist”⁵, and others swear that she was “a symbol of sacrifice, injustice, dignity in suffering and oblivion.”⁶

Our story of Mileva starts somewhere on the other side of all these arguments, and the question of telling stories is a question of who has the right to speak. Mileva did not have that right, but we do.”⁷ We have the right to speak. On her behalf and on behalf of all the girls, young women, and women who did not have or still do not have this right. Let us talk about non-acceptance of violence, patriarchy, belittling, manipulation, and silence, because somewhere deep down we believe that Mileva would not have agreed if she only knew that she had a choice not to agree. “Dear Ms. Marić, we will not behave obsequiously. We will not do that primarily because we respect you. We tell you everything as it is.”⁸ Or at least we will try to.

Jelena Kovačić, dramaturge

DIRECTOR

Mileva Marić is a woman who has been bypassed by history, quietly and modestly in her solitude, forgotten, without the distinctions and dedication that came too late. She was the first woman of the genius mind of Albert Einstein, some say as deserving of the theory of relativity as he is. But there is no real evidence. She did not receive her doctorate because her motherhood, the loss of her first child, and later the birth of an ill child locked her in a quiet and silent world of suffering. As a girl, her father supported her in her pursuit of science because she showed signs of a great mathematical mind, but he did not support her even when she became pregnant out of wedlock. Then the petty-bourgeois, provincial patriarchal mind objected. Her body became the property of her husband, her family, her neighbors, and her sons. In that quiet women’s world, she lived alone with her suffering, without the ability to rely on others. Because there were no others. This play is a female dedication to Mileva and the voice that was taken away from her, but also a rebellion against the prejudices that were associated with her. Thinking about her, I immediately saw the image of a woman who would be strong and powerful today, who would give her voice to all women and who would represent their rights. When

⁵ Vedrana Klepica

⁶ Vedrana Božinović

⁷ Olga Dimitrijević

⁸ Milena Bogavac

we received the texts by five of the strongest female authors in the region, we tried to write a story that will give Mileva a new meaning, that will re-examine her suffering, and her desires, but which will also appeal to us since we also treat her as property and hide behind her name as if it is ours, boasting of it to give ourselves some importance. One of the scenes that are important to me is the one in which Mileva is looking for her little girl, the scene which contains that despair of not being able to understand death as such because death is just the conversion of energy into something else. This sort of somnambulistic subconscious fear appears in the dreams of almost every mother.

This play is also dedicated to all the women who lost their careers to maintain the form and duty of a good and caring mother, but it is mostly dedicated to all those women who are still invisible today and who are subjected to private and institutional violence – without the right to have a voice.

This play is also about us, our cynicism, and irony, but also our attempt to understand each other. Because “darkness is defined as the lack of light. Dark is defined as a space where there has never been light” (Vedrana Božinović) – in addition to focusing on and illuminating Mileva, we try to illuminate another corner of forgotten history.

ANICA TOMIĆ

Croatian theatre director. She graduated in Comparative Literature and Croatian Studies at the Faculty of Philosophy in Zagreb, and in Theater Directing and Radiophony at the Academy of Dramatic Arts in Zagreb. She is a docent of acting at the Academy of Arts and Culture in Osijek. She was a scholarship holder of Amsterdamse Hogeschool Voor de Kunsten, of the Indiana University of Pennsylvania, of the Kultur Kontakt Austria – Writers in Residence in Vienna. She was the founder of the Theater de Femmes (an amateur theater troupe), which operated from 1995 to 2003. She has directed numerous plays and author's projects in Croatian and international theatres. She directed cultural events (European Opera Day, Open Square Day, White Nights, Light Festival), and works as a theatre lecturer and mentor. She almost regularly collaborates with the playwright Jelena Kovačić on her projects. In addition to modernizing and updating classic pieces, she works on author's projects with Jelena Kovačić and focuses on socially marginalized individuals and groups, as well as the position of women today. Her plays reexamine different repression apparatus against marginalized groups and talk about different problems that present deep-

ly shattered social, economic, and political principles that result in frustration, intolerance, fear, xenophobia, peer violence, and misogyny. She is a part of the women, children, and human rights movement. She is one of the co-founders of the #SAVEME initiative that introduces the topic of peer violence into the public eye.

She won different national and international awards for directing: Croatian Actors' award, Marula award, Mali Marulić award, Assitej award, Golden Bird award, “Veljko Maričić” award, Italian Grand Prix, “Jurislav Korenić”, and others.

Her play *The Hotel Tito* participated at the last year's Sterijino Pozorje Festival and won her numerous awards for the 2021/2022 season.

FOUNDATION “NOVI SAD - EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE”

PROGRAM ARCH “HEROINES”

THE POWER OF FEMALE CREATIVITY

We create a gender-equal society by presenting women's culture, art and creative work and by reassessing women's historical heritage.

Heroines are dedicated to our most distinguished scientists, artists, patronesses, activists, and other women who changed the world. Mileva Marić Einstein, Marija Trandafil, Milica Stojadinović Srpkinja, and Milica Tomić are some of the important figures of national history and culture who inspired exhibitions, plays concerts and other events we can expect within the program arch.

Women have had a crucial role in the history of Novi Sad and in the creation of what this town is today. That is why this program arch is dedicated to female creation, encouragement, and promotion of female culture, art, and creation. This arch promotes female historical background and hopes to thus create a more equal society.